

ศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธ:
กรณีศึกษาพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตฺตมฺโม)

The Analytical Study of Buddhist Philosophy of
Sufficiency Economy: A Case Study of
Phra Dhamsinghaburacharya (Charan Thitadhammo)

ธเนศ ปานหัวไผ่*

Tanet Panhuaphai

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องการศึกษานิเวศน์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธ:
กรณีศึกษาพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตฺตมฺโม) มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา
วิจัย 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษานิเวศน์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธ
2) เพื่อศึกษานิเวศน์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธ จากพระธรรมเทศนา
ของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตฺตมฺโม) วัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัด
สิงห์บุรี โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และสื่อต่างๆ ของพระธรรม
สิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตฺตมฺโม) จากนั้นนำมาศึกษานิเวศน์ ผลการศึกษานี้
พบว่า หลักธรรมคำสั่งสอนของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตฺตมฺโม) มีความ
สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธ กล่าวคือ ความ
พอประมาณสอดคล้องกับหลักสันโดษและมีชีวิตมาปฏิบัติ ความมีเหตุผล
สอดคล้องกับกฎแห่งกรรมและโยนิโสมนสิการ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีสอดคล้องกับ

* อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์. ติดต่อได้ที่: fhumtnp@ku.ac.th

สติปัญญาที่ เจริญขึ้นความรู้สอดคล้องกับปัญญา เจริญขึ้นคุณธรรมสอดคล้องกับ
สัจจะ ขันติ และวิริยะ

คำสำคัญ: ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธ; พระธรรมสิงหบุราจารย์
(จรัญ จิตฺตมโม)

Abstract

The objectives of this research entitled 'The analytical study of Buddhist Philosophy of Sufficiency Economy: A case study of Phra Dhamsinghaburacharya (Charan Thitadhammo)' are as follows: 1) to analytically study Buddhist Philosophy of Sufficiency Economy 2) to analytically study Buddhist Philosophy of Sufficiency Economy from the preaching of Phra Dhamsinghaburacharya (Charan Thitadhammo) Wat Ampawan, Amphoe Promburi, Singburi. The research is carried out from documents, books and many media of him. It is found that the Dhamma teachings of Phra Dhamsinghaburacharya (Charan Thitadhammo) is compatible with Buddhist Philosophy of Sufficiency Economy such as Sufficiency is compatible with Contentment and The Middle Path, Reasonableness is compatible with Law of action and the reasoned attention, Self-immunity is compatible with the Four Foundations of Mindfulness, Knowledge condition is compatible with Wisdom, Virtue condition is compatible with truth, tolerance and effort.

Keywords: Buddhist philosophy of sufficiency economy;

Phra Dhamsinghaburacharya (Charan Thitadhammo)

บทนำ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมุ่งเน้นความพอดีต่อการดำเนินชีวิต และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงอยู่ด้วยดีและยั่งยืน หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือมรรควิธีของการเดินสายกลางตามแนวทางพระพุทธศาสนาเป็นการผสมผสานด้านจริยธรรมของการอยู่ร่วมกันของสรรพสิ่ง เศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจแนวพุทธมีปรัชญาหรือแนวคิดที่สอดคล้องกันอย่างสำคัญ คือ มุ่งให้มนุษย์ดำเนินชีวิตด้วยสติปัญญา พยายามพัฒนาชีวิตด้านฐานะทางเศรษฐกิจด้วยการพึ่งตนเองเป็นหลัก มองให้ชัดเจนว่าอะไรคือจุดหมายที่แท้จริงของชีวิตด้านเศรษฐกิจ จากนั้นให้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ด้านเศรษฐกิจอย่างรู้เท่าทันโดยไม่ทำตนให้กลายเป็นคนที่เห็นความสำคัญของวัตถุมากกว่าจิตใจ

พระพุทธศาสนาสอนเน้นให้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้วยปัญญา จึงเป็นปัญญานิยม มิใช่วัตถุนิยมหรือบริโภคนิยม ดังนั้น ปัญญาจึงจัดเป็นจุดเน้นที่สำคัญที่สุดในเศรษฐกิจแนวพุทธ พระพุทธศาสนานอกจากสอนให้มีความฉลาดในการจัดการกับเทคโนโลยีต่างๆ แล้ว ยังหมายรวมถึงการใช้ปัญญาควบคุมเทคโนโลยีเหล่านั้นให้เป็นประโยชน์อย่างมากที่สุดด้วย

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตฺตมโม) วัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรีได้ให้ข้อคิดว่า ทุกวันนี้คนมักเจริญทางด้านวัตถุ เรามักจะเสาะแสวงหาวิชาความรู้ต่างๆ นอกตัว เพื่อเอามาทำมาหาเลี้ยงกาย ต่างแข่งขันกันในการการศึกษา มีปริญญาตรี โท และเอก ไปจนถึงศาสตร์ในด้านต่างๆ เรียกกันโก้หรูว่า “เทคโนโลยี” ความรู้ต่างๆ เหล่านี้เป็นปัญญานอกกาย เสาะแสวงหาเอาได้ทุกหนทุกแห่ง นานาเนืองเป็นที่สุด เทคโนโลยีเจริญถึงขีดสุด แต่จิตใจต่ำทราม และเลวลงจนถึงขีดสุดเช่นกัน ทั้งนี้เพราะละเลยปัญญาภายใน คือ การรู้ถูก รู้ผิด รู้เมตตา รู้จักรักใคร่เพื่อนมนุษย์ร่วมโลก รู้จักละอายต่อบาปและรู้จักประมาณ สิ่งที่เราเรียกว่า ปัญญาภายใน หรือเรียกว่า “พุทธโทย” ซึ่งจะกำกับเทคโนโลยีให้เป็นไปอย่างถูกต้อง และเป็นไปเพื่อให้สังคมโดยรวมดีขึ้น ไม่แก่งแย่งกัน ไม่

เบียดเบียนทากันจนเกิดเกลียด พุทธโศกียใช้สำรวจและพิสูจน์ความถูกต้องของตนเองได้ ประพฤติปฏิบัติตนเป็นอย่างไร มนุษย์สมัยใหม่นี้ไม่ถือความ “ถูกต้อง” ของจิตใจ แต่เอาแต่ขอให้ “ถูกใจ” ของตนเองเป็นใหญ่ เรียนสูงแต่ไม่มีรากฐานของจิตใจที่ดี จึงเอารัดเอาเปรียบและข่มเหง ทำให้คนที่ด้อยกว่าเกิดความกดดัน และในที่สุดก็ปะทุขึ้นกลายเป็น “เกลียด” เป็นยุคที่ไม่มีการมองเห็นความสำคัญของศีลธรรมอีกต่อไป ต่างฝ่ายต่างเข้าประหัดประหารกันจนล้มตายเป็นเบือ เพราะคำว่า “ศีลธรรมหมดไปจากใจของเหล่านมนุษย์นั้นโดยสิ้นเชิง”

จากข้อมูลข้างต้นจึงทำให้เป็นที่น่าศึกษาว่า หลักธรรมคำสั่งสอนของท่านมีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหรือไม่ และเพื่อเป็นการชี้ให้พุทธศาสนิกชนที่ได้ไปฟังธรรมตลอดจนเข้าไปปฏิบัติธรรมตามแนวทางของท่านแล้ว จะทำให้ตระหนักในการดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธในกระแสแห่งยุคโลกาภิวัตน์นี้ด้วย จึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาค้นคว้า

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธ
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตฺตมโม) วัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาวเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธจากพระธรรมเทศนาของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตฺตมโม) วัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธ
2. ทำให้ทราบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตฺตมโม) วัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. พระธรรมสิงหบุราจารย์ ได้นำเสนอหนังสือเรื่อง “ฐานความดีของชีวิต” โดยกล่าวว่า การที่เราได้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอันได้แก่ การเจริญสมาธิปฏิบัติทำให้ธรรมะแน่นหนา ผังจริยะให้แน่นในจิตใจ จิตใจจะมั่นคงถาวร เป็นสิ่งสำคัญของการปฏิบัติธรรม ทำให้เราเป็นผู้ไม่จน รู้จักพอ
2. พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้นำเสนอหนังสือเรื่อง “เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ” โดยกล่าวว่า ลักษณะสำคัญของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธคือมีลักษณะเป็นสายกลาง อาจเรียกว่า เศรษฐศาสตร์สายกลาง หรือ เศรษฐศาสตร์มัชฌิมาปฏิปทา เพราะระบบชีวิตของพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า มรรค นั้น มีชื่อเรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา จัดเป็นความถูกต้อง ความพอดี โดยมีจุดยอดของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธอยู่ที่การบริโภคด้วยหลักที่เรียกว่า โภชนะ มัตตัญญูตา คือ ความรู้จักประมาณในการบริโภค รู้จักประมาณ คือรู้จักพอดี ความพอประมาณคือความพอดี หมายถึงความพอดีที่ให้คุณภาพของชีวิตมาบรรจบกับความพึงพอใจ
3. พระวิथा ญาณสาโร นำเสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” ได้กล่าวว่า หลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีความสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท กล่าวคือมีความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่และการประกอบอาชีพที่สุจริต ผักผ่อนให้มีความชำนาญ รู้จักใช้ปัญญาหาวิธีการที่เหมาะสม ดำเนินการให้ได้ผลดี คบหาคนดีเป็นมิตร รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายให้พอดี สมกับรายได้ของตน ซึ่ง

สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม คือ หลักทวิภูมิมักถดถอยชน 4 อันเป็นหลักการดำเนินชีวิตให้เกิดความพอเพียงอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรมอันเป็นหลักจริยธรรมที่ดีงาม สอนให้รู้จักความพอดี พออยู่ พอกิน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. รวบรวมและศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ และทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธ และพระธรรมเทศนาของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตฺตมฺโม) วัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี
2. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล และสังเคราะห์แนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธกับพระธรรมเทศนาของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตฺตมฺโม) วัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี
3. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ รวมทั้งให้การพัฒนาและบริหารประเทศดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปรับปรุงพระราชทานเป็นที่มาของนิยาม "3 ห่วง 2 เงื่อนไข" ที่คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินำมาใช้ในการรณรงค์เผยแพร่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผ่านช่องทางสื่อต่างๆ อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วย ความ "พอประมาณ มีเหตุผล มี

ภูมิคุ้มกัน" บนเงื่อนไข "ความรู้" และ "คุณธรรม" อธิบายความหมายโดยสังเขปของ 3 หัว 2 เงื่อนไข ได้ดังนี้

ความพอประมาณ หมายถึง ความสมดุลและความพอดีตามมีตามได้ ไม่มากไม่น้อยเกินไป ตามแต่สภาพของบุคคล (มโนญ มุกข์ประดิษฐ์, 2547: 87)

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

เงื่อนไขคุณธรรม ประกอบด้วย การมีความตระหนักในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติ ปัญญาในการ ดำเนินชีวิต

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธ

จากความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยพอจะสังเคราะห์หลักธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนาให้เข้ากับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 หัว 2 เงื่อนไข ได้ดังนี้

ความพอประมาณ สอดคล้องกับหลักสันโดษ และมัชฌิมาปฏิปทา

ความมีเหตุผล สอดคล้องกับกฎแห่งกรรม และโยนิโสมนสิการ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดี สอดคล้องกับสติปัญญาอันเสถียร

เงื่อนไขความรู้ สอดคล้องกับปัญญา

เงื่อนไขคุณธรรม สอดคล้องกับสังขะ ขันติ และวิริยะ

ความพอประมาณตามแนวพุทธ

สันโดษ

ตามหลักพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ตรัสคำสอนที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงว่าด้วยเรื่องสันโดษ ประกอบด้วยสันโดษ 3 และสันโดษ 12 พอสรุปได้ดังนี้

สันโดษ (Containment) หมายถึง ความยินดี ความพอใจ ความยินดีด้วยของของตนซึ่งได้มาด้วยริ้วแรง ความเพียรพยายามโดยชอบธรรม ความยินดีด้วยปัจจัยสี่ คือ เครื่องนุ่งห่ม เสื้อผ้า อาหาร เครื่องอุปโภคบริโภค ที่นอน ที่นั่ง และยารักษาโรค ตามมีตามได้ ความรู้จักอิ่ม รู้จักพอ มีความสุขความพอใจด้วยเครื่องเลี้ยงชีพที่หามาได้ด้วยการพึ่งตนเอง ไม่โลภ ไม่ได้คดโกงใครมา ไม่ได้ริษยาใคร

สันโดษธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสไว้นี้จึงมีนัยยะสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานให้ประชาชนชาวไทยนำไปเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขเพราะเป้าหมายที่สำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ต้องการให้ประชาชนหรือชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ สร้างรากฐานที่เข้มแข็งและมั่นคง ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขเพราะเศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่แค่สร้างความมั่นคงทางวัตถุหรือทางกายให้คนพอมีพอกินเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างความมั่นคงทางจิตใจอีกด้วย

หลักการสันโดษในทางพระพุทธศาสนา นำพามาซึ่งการดำเนินชีวิตที่มีความสุขในยุคสังคมเศรษฐกิจที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน หากว่าเรานำเอาหลักธรรมสันโดษมาใช้ในการดำเนินชีวิต ก็จะจุดประกายความคิดให้เกิดความขยันหมั่นเพียรหาเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีพะ ไม่ไปเบียดเบียนผู้อื่น รวมถึงไม่เบียดเบียนตนเองหรือสังคม เมื่อหาทรัพย์มาได้ก็รู้จักระมัดระวังในการใช้จ่าย ไม่ให้เกิดหนี้สินล้นพ้นตัว ซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวทางอันประเสริฐที่ทุกคนปรารถนา ดังพุทธภาษิตที่ว่า “สนตุฏฐี ปรมิ ธนํ หรือความสันโดษเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง” (ขุ.ธ. 25/42)

มัชฌิมาปฏิปทา

มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลาง เพราะเป็นข้อปฏิบัติอันพอดีที่จะนำไปสู่จุดหมายแห่งความหลุดพ้นเป็นนิสระ ดับทุกข์ ปลอดภัย (พระธรรมปิฎก, 2543: 252) ถือว่าเป็นรากฐานที่สำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง เพราะเป็นแนวทางอันประเสริฐ เป็นหลักธรรมที่มุ่งให้ใช้ปฏิบัติและให้สำเร็จประโยชน์แก่ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์

มัชฌิมาปฏิปทา หรือ อริยอัฏฐังคิกมัคค์/อารยอัษฎางคิกมรรค (มรรคอันประเสริฐ มีองค์ประกอบ 8 อย่าง) มีดังนี้

1. สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ (Right View หรือ Right Understanding)
2. สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ (Right Thought)
3. สัมมาวาจา วาจาชอบ (Right Speech)
4. สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ (Right Action)
5. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ (Right Livelihood)
6. สัมมาวายามะ พยายามชอบ (Right Effort)
7. สัมมาสติ ระลึกชอบ (Right Mindfulness)
8. สัมมาสมาธิ จิตมั่นชอบ (Right Concentration)

โดยมัชฌิมาปฏิปทากับความพอประมาณ เป็นวิธีการหรือหนทางในการพัฒนาตน เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่ครอบคลุมทั้งศีล สมาธิ และปัญญา จึงเป็นแนวทางที่ย่อมไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น หากผู้คนในสังคมดำเนินชีวิตตามหลักมัชฌิมาปฏิปทานี้ก็ย่อมไม่มีผู้เบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีแต่คนประกอบอาชีพสุจริต ไม่มีอบายมุข พุดจกกันด้วยสัมมาวาจา ไม่มีการโกหกคดโกงกัน ในความเป็นจริงแล้ว คงเป็นเรื่องยากที่ทุกคนในสังคมจะดำเนินชีวิตไปในแนวทางเดียวกัน แต่อย่างน้อย เราก็สามารถเริ่มที่ตนเองและครอบครัวได้ หากสังคมประกอบด้วยครอบครัวหลายๆ ครอบครัวที่ดำเนินชีวิตตามหลักมรรคมีองค์ 8 นี้ สังคมก็ย่อมสงบสุขและน่าอยู่เป็นการสร้างความพอประมาณที่เริ่มจากตนเองและครอบครัว

ความมีเหตุผลตามแนวพุทธ

กฎแห่งกรรม

กรรม (Action) หมายถึง การกระทำ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ (พระธรรมปิฎก, 2543: 69, 98, 297)

กฎแห่งกรรม คือ กฎธรรมชาติข้อหนึ่งที่ว่าด้วยการกระทำและผลแห่งการกระทำ ซึ่งการกระทำและผลแห่งการกระทำนั้นย่อมสมเหตุสมผลกัน เช่น ทำดี ย่อมได้รับผลดี ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว เป็นต้น

จากหนังสือวิสุทธิมรรค (สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). 2546: 999-1001) ได้แบ่งกรรมไว้ 12 ประเภท ตามกาลเวลา ตามหน้าที่ และตามความหนักเบา

กรรมให้ผลตามเวลา

ทิวฏฐธรรมเวทนิยกรรม กรรมให้ผลในชาตินี้

อุปปัชชเวทนิยกรรม กรรมให้ผลในชาติหน้า

อปรปรเวทนิยกรรม กรรมให้ผลในชาติต่อๆ ไป

อโหสิกรรม กรรมที่เลิกให้ผล คือให้ผลเสร็จไปแล้ว หรือหมดโอกาสจะให้ผลต่อไป

กรรมให้ผลตามหน้าที่

ชนกกรรม กรรมที่แต่งมาดีหรือชั่ว

อุปัฏฐกกรรม กรรมที่สนับสนุน คือ ถ้ากรรมเดิมหรือชนกกรรมแต่งดี ส่งให้ดียิ่งขึ้น กรรมเดิมแต่งให้ชั่ว ก็ส่งให้ชั่วยิ่งขึ้น

อุปปิพการกรรม กรรมบีบคั้นหรือขัดขวางกรรมเดิม คอยเบียนชนกกรรม เช่นเดิมแต่งมาดี เบียนให้ชั่ว เดิมแต่งมาชั่ว เบียนให้ดี

อุปฆาตกกรรม กรรมตัดรอน เป็นกรรมพลิกหน้ามือเป็นหลังมือ เช่นเดิมชนกกรรมแต่งไว้ดีเลิศ กลับที่เดียวลงเป็นขอกทานหรือตายไปเลย หรือเดิมชนกกรรมแต่งไว้เลวมาก กลับที่เดียวเป็นพระราชหรือมหาเศรษฐีไปเลย

กรรมให้ผลตามความหนักเบา

ครุกรรม กรรมหนัก กรรมฝ่ายดี เช่น ทำสมาธิจนได้ฌาน กรรมฝ่ายชั่ว เช่นทำอนันตริยกรรม มีขมาบิดามารดาเป็นต้น เป็นกรรมที่จะให้ผลโดยไม่มีกรรมอื่นมาขวางหรือกั้นได้

พหุกรรม กรรมที่ทำจนชิน เป็นกรรมที่ให้ผลได้ หากไม่มีครุกรรม

อาสนนกรรม กรรมที่ทำเมื่อใกล้ตาย หรือที่เอาจิตใจจดจ่อในเวลาใกล้ตาย อาสนนกรรม ย่อมส่งผลให้ไปสู่ที่ดีหรือชั่วได้ เปรียบเหมือนโคแก่ที่อยู่ปากคอก แม้แรงจะน้อย แต่เมื่อเปิดคอกก็ออกได้ก่อน

กตัตตากรรม กรรมสักแต่ว่าทำ คือ เจตนาไม่สมบูรณ์ อาจจะทำด้วยความประมาทหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แต่ก็อาจส่งผลดีร้ายให้ได้เหมือนกัน ในเมื่อไม่มีกรรมอื่นจะให้ผลแล้ว

กฎแห่งกรรมจึงถือว่าเป็นหลักแห่งเหตุผลที่สำคัญหลักธรรมหนึ่งในพระพุทธศาสนา กรรม ถือว่าเป็นความผิดพลาดของมนุษย์ที่ไม่รู้เท่าทันการเกิดดับของสิ่งที่เกิดขึ้น และรับเอาสิ่งนั้นเข้าสู่ใจ ก่อให้เกิดเวทนา ตัณหา อุปาทาน (ตัณฺหา-ของกู) ตามมา และพร้อมจะแสดงออกมาในรูปแบบของวิบากกรรมต่อไปในอนาคต

โยนิโสมนสิการ

โยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย โยนิโส กับ มนสิการ โยนิโส มาจาก โยนิ ซึ่งแปลว่าเหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิดปัญญา อุปาย วิธี ทาง ส่วนมนสิการ แปลว่าการทำในใจ การคิดคำนึง ใส่ใจ พิจารณา เมื่อรวมกันเป็นโยนิโสมนสิการ จึงเรียกว่าการทำในใจโดยแยบคาย

โยนิโสมนสิการเป็นหลักธรรมภาคปฏิบัติที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อประโยชน์สุขแก่ตัวเราเองและผู้อื่น เป็นการส่งเสริมคุณลักษณะที่ดีในการฝึกอบรมตนอย่างมีสติ รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระบบ คติวิเคราะห์ ไม่มองสิ่งต่างๆ อย่างผิวเผิน คิดตามเหตุผล และคิดแบบกุศล ทำให้

เรารู้จักเลือกรับรู้อารมณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบจากภายนอก และคิดใคร่ครวญพิจารณาอารมณ์นั้นๆ (พระธรรมปิฎก, 2541: 29)

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการเป็นวิธีคิดที่มีประโยชน์ สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้โดยฝึกคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ คิดแบบสามัญลักษณ์ มองเห็นความสัมพันธ์อิงอาศัยของสรรพสิ่ง รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดมีระบบและคิดเป็นกุศล จึงอาจกล่าวได้ว่าการประยุกต์ใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการเพื่อพัฒนาตนเองให้รู้จัก “คิดเป็น ก็เป็นสุข”

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีตามแนวพุทธ

สติปัฏฐานสี่

สติปัฏฐาน 4 (The four foundations of mindfulness) หมายถึง ที่ตั้งของสติ, การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นตามความเป็นจริง คือ ตามที่สิ่งนั้นๆ มันเป็นของมันเอง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543: 56)

1. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณากายให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่าเป็นเพียงกาย ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา

2. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงเวทนา ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา คือ มีสติรู้ชัดเวทนาอันเป็นสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี เฉยๆ ก็ดีตามที่มันเป็นไปอยู่ในขณะนั้นๆ

3. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงจิต ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา คือ มีสติรู้ชัดจิตของตนที่มีราคะ ไม่มีราคะ มีโทสะ ไม่มีโทสะ มีโมหะ ไม่มีโมหะ เศร้าหมองหรือผ่องแผ้ว ฟุ้งซ่านหรือเป็นสมาธิ ฯลฯ อย่างใดๆ ตามที่เป็นไปอยู่ในขณะนั้นๆ

4. ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงธรรม ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา คือ มีสติรู้ชัดธรรมทั้งหลาย ได้แก่ นิรวณฺ 5 ชันธ 5 อายตนะ 12 โพชฌงค์ 7 อริยสัจ 4 ว่า คือ

อะไร เป็นอย่างไร มีในตนหรือไม่ เกิดขึ้น เจริญบริบูรณ์ และดับไปได้อย่างไร เป็นต้น ตามที่เป็นจริงของมันอย่างนั้นๆ

สำหรับคำว่า สติ (พระธรรมปิฎก, 2541: 231) นั้นหมายถึง ความระลึกได้ ความนึกขึ้นได้ ความไม่เผลอ จดคิดขึ้นได้ การคุมจิตไว้ในกิจ หมายถึง อาการที่จิตนึกถึงสิ่งที่จะทำอะไรได้ นึกถึงสิ่งที่ทำค่าที่พูดไว้แล้วได้ เป็นอาการที่จิตไม่หลงลืม ระงับยับยั้งใจได้ ไม่ให้เลินเล่อพลั้งเผลอ ป้องกันความเสียหาย เบื้องต้นยับยั้งซึ่งใจไม่นุ่มน้อม เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ความไม่ประมาท

เงื่อนไขความรู้ตามแนวพุทธ

ปัญญา

ปัญญา (knowledge; understanding) หมายถึง ความรอบรู้, รู้ทั่ว, เข้าใจ, รู้ซึ่ง แบ่งได้ 3 อย่าง คือ

1. จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การคิดการพิจารณาหาเหตุผล
2. สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การสดับ การเล่าเรียน
3. ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การฝึกอบรมลงมือปฏิบัติ

(พระธรรมปิฎก, 2543: 28)

สรุปแล้วปัญญาจึงหมายถึง ความรู้ทั่ว คือรู้ทั่วถึงเหตุถึงผล รู้อย่างชัดเจน, รู้เรื่องราวบุญคุณโทษ เป็นต้น เป็นธรรมที่คอยกำกับศรัทธา เพื่อให้เชื่อประกอบด้วยเหตุผล ไม่ให้หลงเชื่ออย่างมง่าย

เงื่อนไขคุณธรรมตามแนวพุทธ

สัจจะ

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช กล่าวว่าไว้ในหนังสือหลักพุทธศาสนา เกี่ยวกับสัจจะว่า “หลักอริยสัจจ์ เป็นหลักสัจธรรมที่สรุปรวมพระพุทธศาสนาทั้งหมด เมื่อเข้าใจหลักอริยสัจจ์ดีแล้วก็เข้าใจหลักธรรมอื่นๆ ได้โดยง่าย อริยสัจจ์แปลว่าความจริงอันประเสริฐ เป็นทางสายกลางเป็นทางนำไปสู่

ความจริง ในอริยสัจทุกข้อโดยครบถ้วนบริสุทธิ์บริบูรณ์ วิชาและความรู้ที่เกิดขึ้นเองแก่พระพุทธเจ้า ไม่มีใครเป็นครูอาจารย์มีเฉพาะในพระพุทธศาสนา เท่านั้น” (สมเด็จพระญาณสังวร, 2516: 23–39)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวไว้ในหนังสือ *พุทธธรรม* ถึงการแยกสัจจะในคัมภีร์ฝ่ายอภิธรรมหรือความจริง เป็น 2 ระดับ คือ

1. สมมติสัจจะ ความจริงโดยสมมติ (เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า โวหารสัจจะ ความจริงโดยโวหาร หรือโดยสำนวนพูด) คือจริงตามมติร่วมกัน ตามที่ได้ตกลงกันไว้ หรือยอมรับร่วมกันเป็นเครื่องมือสื่อสาร พอให้สำเร็จประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่น คน สัตว์ คนดี คนชั่ว ไต่ แก้ว หนึ่งสือ เป็นต้น ตัวอย่างที่พอเทียบให้เห็นค่า เช่น ภาษาสามัญพูดว่า น้ำ ว่า เกลือ เป็นต้น

2. ปรมัตถสัจจะ ความจริงโดยปรมัตถ์, ความจริงตามความหมายขั้นสุดท้ายที่ตรงตามสภาวะและเท่าที่จะกล่าวถึงได้ เช่นว่า รูป นาม เวทนา จิต เจตสิก เป็นต้น

ขันติ

พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ ได้แสดงความหมายของขันติไว้ ดังนี้

“ขันติ ความอดทน คือ ทนลำบาก ทนตรากตรำ ทนเจ็บใจ ความหนักเอาเบาสู้ เพื่อบรรลุจุดหมายที่ดีงาม”

ขันติ (forbearance; tolerance; endurance) ความอดทน, ความทนทานของจิตใจ สามารถใช้สติปัญญาควบคุมตนให้อยู่ในอำนาจเหตุผล และแนวทางความประพฤติที่ตั้งไว้เพื่อบรรลุจุดหมายอันชอบ ไม่ลุอำนาจกิเลส

ขันติ ความอดทน หมายถึง การรักษาปกติสภาพของตนไว้ได้ในเมื่อถูกกระทบด้วยสิ่งอันไม่พึงปรารถนา จำแนกตามเหตุที่ควรอดทนเป็น 4 อย่าง คือ

ก. ทนต่อความลำบากตรากตรำ คือ ทนต่อสภาพธรรมชาติ ดินฟ้าอากาศ ความหนาวความร้อน ฝนตก แดดออก ฯลฯ

ข. ทนต่อทุกขเวทนา คือ เมื่อเจ็บป่วยไม่แสดงอาการทรมนทรมายเกินเหตุ

ค. ทนต่อความเจ็บใจ คือ ทนต่อความกระทบแตกดันของคนอื่น

ง. ทนต่ออำนาจกิเลส คือ เมื่อได้ลาภยศก็ไม่แสดงอาการตื่นเต้นตาโต (ปิ่น มุกพันต์, 2514: 178)

วิริยะ หมายถึง ความเพียรที่ยิ่งใหญ่ ตรงกับภาษาบาลีว่า ปธาน (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2550: 15) มี 4 อย่าง คือ

- 1) สังวรปธาน เพียรระวังไม่ให้บาปใหม่เกิดขึ้นในจิตของตน
- 2) ปหานปธาน เพียรละบาปเก่าที่มีอยู่ในจิตของตน
- 3) ภวานาปธาน เพียรเจริญให้กุศลเกิดขึ้นในจิตของตน
- 4) อนรักขนาปธาน เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วมิให้เสื่อม

ความเพียร 4 อย่างนี้ เป็นความเพียรชอบที่ควรประกอบให้มีในตน

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธ: กรณีศึกษา

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตฺตมฺโม)

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตฺตมฺโม) แห่งวัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี เป็นพระนักเผยแผ่พุทธธรรมที่นำเอาเรื่องของกฎแห่งกรรมมาใช้ในการสอนพุทธธรรมให้แก่ประชาชนทั้งชาวไทยและต่างประเทศโดยได้รับผลสำเร็จและการตอบรับเป็นอย่างมาก ท่านได้น้อมนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเทศนาอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติธรรม ณ วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี

พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่อาจจะคุ้นเคยกับหลักธรรมคำสอนของท่านเกี่ยวกับเรื่องกฎแห่งกรรม แต่อันที่จริงแล้วหลักธรรมคำสั่งสอนของท่านยังมีความสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอีกด้วย ซึ่งผู้วิจัยพอจะยกตัวอย่างคำสั่งสอนมาเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสามห่วงสองเงื่อนไขตามแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ดังนี้

ความพอประมาณตามแนวพุทธ

พระธรรมสิงหบุราจารย์ได้เทศนาสั่งสอนในเรื่องความสันโดษไว้ว่า คนที่มีสันโดษย่อมเต็มไปด้วยความสุข ถึงโลกจะวุ่นวาย แต่เขาเป็นอยู่และก้าวเดินไปด้วยความสุข ไม่ได้ผ่านความทุกข์เข้าไป เพราะรู้เท่าทันอยู่ตลอดเวลา พระพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญสันโดษไว้ว่า สนฺตุฎฐิ ปฺรมา ฺธน ความสันโดษเป็นยอดทรัพย์ คำว่าทรัพย์ เราได้ยินอยู่เสมอแต่ไม่รู้ว่าจะแปลว่าอะไร คำว่าทรัพย์ แปลว่า สิ่งที่ทำให้ความปลื้มใจมาให้อย่างเรามีทรัพย์เราก็ปลื้มใจ ได้รับเงินเดือน เราก็ปลื้มใจ มีทรัพย์สมบัติ โภคสมบัติ เราก็ปลื้มใจทั้งนั้น แต่ถ้าเรามีทรัพย์แล้วไม่ปลื้มใจ คนนั้นคือคนจน เพราะมีแล้วไม่พอใจ คนนั้นก็คือคนจน สมมติว่าเรามีเงินหนึ่งหมื่นก็พอใจ หนึ่งล้านก็พอใจ คือพอใจทั้งนั้น ในเมื่อพอใจแล้วก็เกิดอะไรขึ้นมา ก็เกิดสันโดษ เกิดมักน้อย เกิดไม่ต้องการ แล้วก็เงินไหลนองทองไหลมาเองโดยปกติ เราไม่ขาดหลักสันโดษ ถึงไม่ได้ให้ใครก็ไม่ขาด เพราะฉะนั้นอยากจะให้พวกเราเข้าใจหลักสันโดษในพระพุทธศาสนา ซึ่งจะทำให้เราอยู่อย่างมีความสุขตลอดทั้งปีและปีหน้าต่อไปจนตาย

ท่านได้สรุปไว้ว่า ขอให้เราเจริญไปด้วยพุทโธโลยีแก้ปัญหาชีวิต ได้แก่ ธรรมะ พุทโธโลยีแก้ไขปัญหาได้ ด้วยการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน เพราะว่าชีวิตมีค่าด้วยการเจริญวิปัสสนา เวลาจะมีประโยชน์ เพราะเวลานี้เรามีหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า แล้วเวลาก็มีประโยชน์ในกิจชีวิตประจำวัน หายใจเข้าก็รู้ หายใจออกก็รู้ รู้แต่สิ่งที่มีประโยชน์ สิ่งที่ไม่มีความหมายจะไม่อยากจะไปรู้ของเขา เราจะรู้แต่เรื่องของเรา ไม่ต้องไปดูงานของคนอื่นเขาว่าเสร็จแล้วหรือยัง ดูงานของเราว่า จะเสร็จหรือไม่ประการใด เพราะฉะนั้นชีวิตนี้จึงมีค่า แก่นสารเนื้อหาสาระ ไม่ต้องไปดูคนอื่นเขา ว่าถูกผิดประการใด เพราะตัวเราผิดเราก็ไม่รู้ตัว ถูกเราก็เข้าใจแล้วเราก็ไม่ยอมรับชีวิตของเราอีก

พระธรรมสิงหบุราจารย์ได้สอนในเรื่องมัชฌิมาปฏิปทาว่า ความหมายของการดำเนินชีวิตเป็น คือ พอดี ในมัชฌิมาปฏิปทา เป็นองค์รวมของการ

ดำเนินชีวิต ถ้าทำได้หมดทั้ง 4 อย่างนี้แล้ว เรียกว่าดำเนินชีวิตเป็น ชีวิตที่เจริญ
งอกงามอย่างแน่นอน

ด้านที่ 1 แก้ปัญหาเป็น

ด้านที่ 2 คิดเป็น พูดเป็น ทำเป็น

ด้านที่ 3 รับรู้ประสบการณ์เป็น ดูเป็น ฟังเป็น ใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย
เป็น

ด้านที่ 4 กินใช้บริโภค เสพ คบหาเป็น

การศึกษาจะต้องให้ครบ คือต้องช่วยให้คนฝึกฝน พัฒนานั้นให้ดำเนิน
ชีวิตเป็น ครบทั้ง 4 ด้าน ฉะนั้น การที่จะดำเนินชีวิตเป็น ก็ต้องเป็นหลายอย่าง
ต้องเป็นทุกอย่างไม่ใช่แค่ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็นเท่านั้น แต่ต้องให้ได้ผล
สมตามวัตถุประสงค์ ให้ได้คุณค่าที่เป็นจริง ให้พอดี ให้เหมาะเจาะ ที่จะได้ผลที่
ต้องการ

การที่จะได้ผลตรงตามต้องการ ก็ต้องทำให้พอดี เพราะว่า เป็น ก็
หมายถึงว่าให้คุณภาพไม่เสีย ไม่ขาดไม่เกิน ก็คือต้องให้พอดี การคิด การพูด
การทำ เป็นต้นในเรื่องนั้นๆ ได้พอดีตรงเรื่องตรงเป้า ได้เหตุปัจจัยหรือองค์ประกอบ
ในเรื่องนั้นพร้อมบริบูรณ์ จึงจะให้เกิดผลตามที่ต้องการนี้แหละ เรียกว่า “พอดี”
เราจะทำอะไรก็ต้องทำให้พอดี ทำเหตุปัจจัยให้ครบถ้วนพอดี แล้วผลจึงจะเกิด
ตามที่ต้องการ

ท่านได้สรุปว่า คำว่าเป็น จึงมาตรงกับ คำว่า พอดี พอดี ก็คือ คำว่า
มัชฌิมา มัชฌิมา ก็คือ สายกลางที่เราพบกันอย่างเสมอ ในคำว่า มัชฌิมาปฏิปทา
ที่แปลว่าทางสายกลาง คือ ธรรมะในพระพุทธศาสนา นั่นเอง

ความมีเหตุผลตามแนวพุทธ

พระธรรมสิงหบุราจารย์ได้เทศนาไว้ใน หนังสือทางสายเอก (พระธรรม
สิงหบุราจารย์, 2551: 76) ไว้ว่า การให้ผลของกรรมมีสองชั้นคือ การให้ผลของ
กรรมชั้นธรรมดาอย่างหนึ่ง การให้ผลของกรรมในชั้นศีลธรรมอย่างหนึ่ง การ

ให้ผลของกรรมชั้นธรรมดาเป็นการให้ผลโดยไม่คำนึงถึงว่า ถูกหลักความชอบธรรมหรือไม่ เช่นนาย ก.โกงเงินหลวง หรือขโมยทรัพย์มา นาย ก.ก็จะได้เงินนั้นมา และถ้านาย ก.ใช้เงินซื้อบ้าน นาย ก.ก็จะได้บ้านนั้น นี่เป็นการให้ผลของกรรมชั้นธรรมดา แต่การให้ผลของกรรมหาได้หยุดอยู่เพียงนั้นไม่ กรรมที่ทำลงไปไปยังจะให้ผลในชั้นศีลธรรมอีกคือ ถ้าทำดีจะต้องได้รับผลดีอย่างแน่นอน และถ้าทำชั่วก็จะต้องได้รับผลชั่วอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น

กรรมบางอย่างอาจจะให้ผลในชาตินี้ เรียกว่า ทิฏฐธัมมเวทนียกรรม กรรมบางอย่างจะให้ผลในชาติหน้าเรียกว่า อุปปัชชเวทนียกรรม กรรมบางอย่างจะให้ผลในชาติต่อไป เรียกว่า อปรายเวทนียกรรม

การที่คนทำความชั่วยังได้ดีมีสุขอยู่จึงเป็นเพราะกรรมชั่วยังไม่ให้ผล กรรมดีที่เขาเคยทำยังเป็น อุปัตถัมภกรรม คอยสนับสนุนอยู่ เมื่อใดที่กรรมดีอ่อนกำลังลง กรรมชั่วก็จะมาเป็น อุปฆาตกรรม ทำให้ผู้นั้นต้องเปลี่ยนสภาพไปอย่างพลิกหน้ามือเป็นหลังมือ เช่น เศรษฐีอาจจะต้องเป็นยาก เคยเป็นผู้ยิ่งใหญ่ มีอำนาจวาสนาอาจจะถูกฟ้องร้องต้องโทษจำคุก หรือต้องเที่ยวหลบหนีเร่ร่อน ไม่มีแผ่นดินจะอยู่

คนที่ไม่เชื่อในเรื่องของกรรมมักจะมองเห็นผลของกรรมชั้นธรรมดาเป็นผู้มีสายตามืดมัวไม่เห็นการให้ผลของกรรมชั้นศีลธรรม บุคคลเหล่านี้มักจะเป็นคนไม่เชื่อในเรื่องตายแล้วเกิด คิดว่าคนเราเกิดมาเพียงชาติเดียวก็สิ้นสุดลง คนพวกนี้เมื่อทำความชั่วและความชั่วยังไม่ให้ผลก็คิดว่า ตนเป็นคนฉลาด ถูกพวกที่เชื่อเรื่องกรรมว่าเป็นคนโง่งมมาย คนพวกนี้เหมือนคนกินขนมเจียวาพิษ ตราบใดที่ยาพิษยังไม่ให้ผลก็ยังคิดว่า ขนมนี้อร่อย

ท่านสรุปว่า บุคคลที่ทำความอะไรลงไปย่อมจะได้รับผลในทางจิตใจทันที เมื่อทำกรรมดี เช่น ทำบุญตักบาตร ให้ความช่วยเหลือผู้อื่น ก็จะทำให้จิตใจดีขึ้น มีความปิติ และความสุขในกรรมดีที่ตนทำ ในเมื่อกรรมที่เป็นกุศลจริงๆ คือ ทำด้วยจิตใจที่เป็นกุศล ทำด้วยบริสุทธิ์ใจ ไม่ใช่ทำด้วยความโลภหรืออกุศลเจตนา หรือหวังผลตอบแทน

การมีภูมิคุ้มกันตามแนวพุทธ

พระธรรมสิงหบุราจารย์ได้เทศนาสอนว่า คนที่จะมีคุณภาพนั้นต้องสร้างคุณสร้างประโยชน์ให้แก่ตนเอง จึงจะมีประสิทธิภาพ มีประสิทธิผล ทำแล้วผลงานก็ได้แก่ตน เรียกว่า กำไรชีวิต การปฏิบัติธรรม ต้องทำด้วยความศรัทธา ทำด้วยตนเอง ตั้งใจปฏิบัติจึงจะได้คุณภาพแห่งชีวิต โดยจะต้องมีเครื่องมือที่สำคัญ นั่นคือ สติ

สติตัวนี้จะนำมาซึ่งปัญญา ถ้าคนไร้สติ คนนั้นก็จะไม่มีปัญญา ซึ่งปัญญานั้นมีทั้งโลกียปัญญาและโลกุตระปัญญา ถ้าคนมีสติเรียนรู้วิชาทางโลกได้หมด มีปัญญาทางโลกีย์ เรียนวิชาได้ดีและมีปัญญาลึกซึ้งเข้าไปถึงภาวะ โดยมีสติไม่ลดทอนอายุอยู่ตลอดเวลาแล้ว ก็จะเข้าถึงโลกุตระปัญญา สามารถจะแก้ไขปัญหานานาชนิดได้

การปฏิบัติธรรมนี้ต้องการให้เข้าใจตัวเอง ให้รู้ตัว รู้ทั่ว รู้ความเข้าใจ เหตุผลว่ามันเป็นบุญหรือเป็นบาป ทำไปแล้วนี้จะได้หรือจะเสีย จึงให้รู้แบบนี้ให้รู้เข้าใจได้กำไรชีวิต ความรู้ในภาคปฏิบัติต้องการให้รู้ชีวิตตนว่าได้หรือเสีย กำไรชีวิตหรือขาดทุนในแต่ละวัน

ท่านได้สรุปว่า ถ้าผู้ใดมีปัญญา โลกียปัญญาและโลกุตระปัญญา ปัญญาทางโลก ปัญญาทางธรรมคู่กันไป สติจะดี จิตจะคิดริเริ่มดำเนินงานใหม่ๆ งานที่คนอื่นเขายังไม่ทำ ออกหน้าเขาก่อนเสมอไป ตรงนี้เรียกว่า โลกียปัญญาและโลกุตระปัญญา เราจำเป็นจะต้องใช้สติในการศึกษาหาความรู้เพื่อให้ได้วิชาในทางโลก เมื่อได้แล้วเราก็เจริญสติปฏิฐาน 4 ควบคู่กันไปกับวิชาทางโลกนั้น เราก็ได้โลกุตระปัญญา สามารถจะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นได้

เงื่อนไขด้านความรู้

พระธรรมสิงหบุราจารย์ได้เทศนาสั่งสอนเกี่ยวกับเรื่องปัญญาว่า การสร้างความคิดที่ดีที่สุด ก็คือ การพัฒนาให้เกิดปัญญาญาณ พัฒนาตัวเอง สะสม

บุญให้แก่ตัวเองเกิดความสุข ความสนุกในการทำงานให้แก่ตัวเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

การทำบุญที่เราสงเคราะห์คนอื่นนั้นก็ได้อยู่ แต่ก่อนที่จะไปสงเคราะห์คนอื่นเขา ช่วยเหลือคนอื่นเขา ต้องช่วยเหลือตัวเองให้ได้ก่อน การช่วยเหลือตัวเองนั้นเป็นการเอาบุญมาใส่ไว้ที่จิตใจของตัวเอง ให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองวัฒนาสถาพรก่อนแล้วค่อยจะสงเคราะห์คนอื่นเขา เรียกว่า การพัฒนาให้เกิดปัญญา เพราะปัญญามีอยู่ในตัวเราครบ แต่เราไม่ใช่ปัญญาในตัวมาเป็นประโยชน์ต่อตัวเองและสังคมแต่ประการใด

ปัญญาในตัวก็ได้แก่การเจริญกรรมฐาน เจริญสติปัญญา เจริญสมาธิภาวนา เป็นต้น อันนี้เป็นการพัฒนาชีวิตให้เกิดมีความสำคัญขึ้น ใช้หลักที่พระพุทธเจ้าสอนมา 3 ประการ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เรียกว่า ไตรสิกขา 3 ต้องการให้มีสติ ต้องการให้มีความรู้จริงในสัมปชัญญะ ให้มีความรู้ความคิด ให้เกิดมีสติปัญญา ให้เกิดทักษะในชีวิตของเขา ให้เกิดความตั้งใจที่จะใช้ชีวิตเป็นประโยชน์ต่อการทำงานและหน้าที่ เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติตนและเป็นการที่จะต้องฝึกปฏิบัติให้เกิดผลโดยประสบการณ์แก่ปัญหาชีวิตของท่านเรียกว่า แขนงนำทำให้ความสำเร็จได้ การงานก็จะสำเร็จได้อยู่ตรงนั้น การเจริญสติปัญญานี้เป็นทางสายเอกของพระพุทธเจ้า ก็คือบำเพ็ญ ศีล สมาธิ ปัญญา นั้นเอง สติปัญญานี้ 4 สำคัญในแนวทางของชีวิต ทำให้ชีวิตรุ่งเรืองวัฒนาสถาพรให้เกิดปัญญาแก้ไขปัญหาก็ได้

พระธรรมสิงหบุราจารย์ได้สรุปว่า ปัญญามันมีอยู่สองทาง คือ โลภียปัญญาและโลกุตระปัญญา โลภียปัญญา คือ ปัญญาทางโลก ก็ต้องเรียนวิชาหาความรู้ ถ้าไม่เรียนหรือจะรู้ ไม่ดูหรือจะเห็น ไม่ฟังหรือจะได้ยิน ไม่ทำหรือจะเป็น จะลำเอียงย่ำแย่จนแก่ตาย ส่วนโลกุตระปัญญา คือ การเจริญสติ เป็นการภาวนาที่มีประโยชน์มากเลยไม่ต้องเสียสตางค์ อยากรู้มากเกินไป คนที่เรียนจบปริญญา ระดับสูงๆ แต่รู้จริงหาไม่! รู้จริงต้องทำ รู้จำต้องท่อง รู้แจ้งต้องคิดก่อน แล้วค่อยทำ ไม่ฟังตนเอง ไม่ช่วยตนเองเลย ไปฟังคนอื่น ไม่สอนตนเองเลย ไปสอนคนอื่น

ไขใหม่ ถ้าเราไม่ช่วยตัวเอง การเจริญกรรมฐานเป็นการช่วยตัวเอง เป็นการพึ่งตัวเอง เป็นการสอนตัวเองทุกอิริยาบถ ไม่พลาดไม่ผิด ชีวิตไม่เป็นหมัน

เงื่อนไขด้านคุณธรรม

พระธรรมสิงหบุราจารย์ได้เทศนาสั่งสอนในเรื่องสัจจะไว้ว่า ถ้ามีสัจจะเป็นทุนหลัก ก็จะมีคนมาร่วมทุนแล้วมีคนอุปถัมภ์ด้วย ทุนหลักตัวเดียวคือ ชื่อสัตย์สุจริต มีสัจจะไม่โกหกตัวเอง แล้วไม่หลอกตัวเอง ไม่ต้องกล่าวว่าจะไปหลอกคนอื่นเขา ที่เราไปหลอกคนอื่นนี้เท่ากับว่าเราหลอกตัวเองอยู่ตลอดเวลา หลอกมาเป็นคนเก๋มานานมาก หัวใจของเราคือสัจจะ มรรคสัจจะ สัจจะในองค์มรรค ถ้าเราไม่มีสัจจะ มรรคไม่เกิด ไม่เกิดแน่ จะนั่งวิปัสสนา มรรคไม่เกิดแน่

การเสียสัจจะ สัจจะลบหมดเลย ไม่ต้องไปสร้างที่ไหนแล้ว แล้วไม่ต้องสร้างบารมีต่อไป ทานก็ไม่มี ศีลก็ไม่เกิด นีธรรมะก็ไม่เกิดด้วย ปัญญาบารมีจะเกิดได้อย่างไร เพราะขาดสัจจะ เดียวนี้ขาดตัวนี้ ไม่ต้องไปเอาอะไรอย่างอื่นหรอก สัจจะไม่มีเลย คนที่มีสัจจะนี้ปีนยังไม่ออก ระเบิดก็ไม่ระเบิดเสียด้วย สัจจะจึงเป็นหลักธรรมที่สำคัญมาก

ท่านจึงได้สรุปว่า มรรคสัจจ คือสัจจะเป็นมรรค ถ้าคนไหนไม่มีสัจจะ ไม่มีความจริงแล้ว ก็จะไม่ไถ่มรรค ไม่ได้ผล ไม่ได้นิพพาน ท่านให้ระลึกถึงการตั้งสัจจะอธิษฐานของพระพุทธเจ้าก่อนที่จะได้ตรัสรู้เป็นตัวอย่างและสามารถนำมาใช้กับพุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี

พระธรรมสิงหบุราจารย์ได้เทศนาสั่งสอนเกี่ยวกับหลักธรรม “ขันติ” ไว้ในพระธรรมเทศนาเรื่อง ขันติจากกรรมฐาน ว่า ขันติ คือ ความอดทน จะดำเนินไปด้วยกันกับทมะ คือ ความยับยั้งใจในคราวที่เราจะถลาลงไปสู่ความชั่ว ตัวอย่างเช่น ในคราวทะเลาะวิวาทกัน หรือคิดทำทุจริต จะตกไปสู่อบายมุขและจะหันไปสู่ความเป็นคนเลว เมื่อถึงคราวอย่างนั้น ก็จะต้องรู้จักหยุดข่มใจตัวเอง ตั้งสติไว้ ต้องกำหนดว่า รู้หนอ. รู้หนอ. นี่มันชั่วอย่าทำ คิดหนอ. คิดหนอ. อย่าทำ คิดแต่ดี นี่คือ ข่มใจของตัวเอง นี่คือ พระกรรมฐาน ฝึกใจเพื่อตนเองให้กลับไปสู่ทางที่ดี ที่ถูกที่ควร หรือเหมาะสมตามฐานะของตนเอง

ท่านได้สรุปว่า ทมะจึงมีลักษณะเป็นความข่ม หมายความว่า การข่มใจ ข่มตัวย่าให้กำเริบเลิบนานจนเกินไป ตามปกติตัวของเรากำปล่อยไปตามอำเภอใจ ตามยถากรรมก็就会有ความจงหองพองชนขึ้นไปมาก ทั้งในการกินอยู่ การเที่ยวเตร่ หนักเข้าตัวเองก็ จะไม่สามารถปรนเปรอให้แก่ตัวเองได้ กลายเป็น คนมีความเป็นอยู่สูงเกินฐานะ ผู้ที่เป็นอย่างนี้ ถ้าเป็นคนอยู่ในอุปการะของคนอื่น ก็นำความเดือดร้อน อิดหนาระอาใจแก่อุปการะเลี้ยงดู ก็แม้ว่าเป็นผู้หาเลี้ยงตัวเอง ก็ไม่เดือดร้อน รายจ่ายเกินรายได้ หนักเข้าก็กู้หนี้ยืมสินรุงรังตั้งตัวไม่ติด ยิ่งถ้าเป็นคนมีครอบครัว ก็จะพากันระส่ำระสายไปทั้งครอบครัว ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ท่านจึงสอนให้บำเพ็ญทมะ คือ รู้จักข่มตัว คือ การเจริญสติข่มตัวเองไว้ มิให้เห่อเหิมเกินฐานะตัวเอง จะเสียท่าเสียกาลเวลา

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศีกษาวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธ: กรณีศึกษาพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตฺตมฺโม) ได้ข้อสรุป ดังนี้

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข มีความสอดคล้องกับหลักธรรมที่สำคัญของพุทธศาสนา ดังนี้ ความพอประมาณ สอดคล้องกับหลักสันโดษที่ท่านสรุปไว้ว่า คนที่มีสันโดษย่อมเต็มไปด้วยความสุข ถึงโลกจะวุ่นวายแต่เขาเป็นอยู่และก้าวเดินไปด้วยความสุข ไม่ได้ผ่านความทุกข์เข้าไป เพราะรู้เท่าทันอยู่ตลอดเวลา และมีสมาธิปฏิบัติที่ท่านสรุปไว้ว่า พอดี ก็คือคำว่าสมาธิหรือสายกลางในพระพุทธศาสนานั้นเอง ความมีเหตุผลสอดคล้องกับกฎแห่งกรรมที่ท่านสรุปไว้ว่า บุคคลที่ทำความอะไรลงไป ย่อมจะได้รับผลในทางจิตใจทันที การมีภูมิคุ้มกันที่ดีสอดคล้องกับสติปัญญาที่ท่านได้สรุปไว้ว่า การเจริญสติปัญญา 4 ควบคู่กับวิชาทางโลกนั้น เราได้ทั้งโลกียปัญญาและโลกุตระปัญญา สามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นนั้นได้ เงื่อนไขความรู้สอดคล้องกับปัญญาที่ท่านสรุปไว้ว่า การสร้างความคิดที่ดีที่สุดก็คือ การพัฒนาให้เกิดปัญญา พัฒนาตัวเอง สะสมบุญให้แก่ตัวเองเกิดความสุข ความสนุกในการทำงานให้แก่ตัวเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เงื่อนไขคุณธรรมสอดคล้องกับสังฆะที่

ท่านสรุปว่า ถ้ามีสิ่งจะเป็นทุนหลัก ก็จะมีคนมาร่วมทุนแล้วมีคนอุปถัมภ์ด้วย และท่านได้สรุปเรื่องขันติไว้ว่า คือ ความอดทน จะดำเนินไปด้วยกันกับทมะ คือ ความยับยั้งใจในคราวที่เราจะถลำไปสู่ความชั่ว

ข้อเสนอแนะ

1. งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมคำสั่งสอนกรณีศึกษา พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) วัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ซึ่งเป็นพระวิปัสสนาจารย์ผู้มีชื่อเสียงท่านหนึ่งท่านนั้น นอกจากนี้ยังมีพระวิปัสสนาที่มีชื่อเสียงอีกหลายท่านที่ควรแก่การศึกษาเพิ่มเติม

2. หลักธรรมที่ผู้วิจัยนำมาสังเคราะห์เข้ากับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นหลักธรรมที่สำคัญซึ่งมีความสอดคล้องมากที่สุดเท่าที่นั้น แต่ยังไม่ได้ศึกษาวิเคราะห์ถึงหลักธรรมที่มีความสอดคล้องในระดับรองลงไป จึงควรมีการศึกษาวิเคราะห์ตามหมวดหมู่ของหลักธรรมให้ละเอียดมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- การศาสนา, กรม. กระทรวงวัฒนธรรม. 2550. **80 พรรษาเกิดไถ้องค์ราชัน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ชัยพัฒนา, มูลนิธิ. 2540. **เศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิชัยพัฒนา.
- ปิ่น มุกขนัต. 2514. **แนวสอนธรรมะ ตามหลักสูตรนักธรรมตรี**. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). 2541. **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). 2543. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม). 2551. **กฎแห่งกรรม ธรรมปฏิบัติ เล่ม 1-25**. กรุงเทพฯ: หอรัตนชัยการพิมพ์.

- _____. 2551. **ตริก ฉบับธรรมทาน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: พลัสเพลส.
- _____. 2551. **ธรรมกำหนด**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบัน บัณฑิตธรรม.
- _____. 2552. **ธรรมนำสุขสู่ชีวิต อาณิสสบุญพระกัมมัฏฐาน: พุทโธโลยี**. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองวิริยะพัฒนาโรงพิมพ์.
- _____. 2554. **อภินิหารธรรม กรรมฐานเปลี่ยนชีวิต**. กรุงเทพฯ: สัมปชัญญะ.
- _____. 2555. **ฐานความดีของชีวิต**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบัน บัณฑิตธรรม,
- _____. 2555. **นาฬิกาชีวิต ถูกลิขิตด้วยกฎแห่งกรรม สวดมนต์ลด พันกรรม**. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง.
- มณูญ มุกข์ประดิษฐ์. 2547. **การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันเนื่องมาจากพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. 2550. **นวกวาท (ฉบับประชาชน)**. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์มกุฎราชวิทยาลัย.
- วิวัฒน์ ศัลยกำธร. 2540. **ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริกับการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: เอมี่เทรตติ้ง.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. 2541. **แผนฟื้นฟูสังคม-เศรษฐกิจที่ยั่งยืน สำหรับชุมชน**. สำนักงาน. (เอกสารอัดสำเนา).
- สมเด็จพระญาณสังวร, สมเด็จพระสังฆราช. 2516. **หลักพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- สมเด็จพระพุทธอาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). 2546. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค 100 ปี สมเด็จพระพุทธอาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)**. กรุงเทพฯ: ประยูรวงศ์พินิต.